

“Que no hi hagi ni un sol ajuntament sense biblioteca”

SÍLVIA MARIMON § BARCELONA

Als anys vint del segle passat, per primera vegada biblioteques públiques de diferents municipis catalans van oferir prestatgeries amb centenars de llibres accessibles. L'oferta va deixar perplexes les poblacions que s'anirien sumant a la xarxa: “Un grup de dones m'han preguntat si havien de pagar”, escrivien l'octubre del 1938 les bibliotecàries de Palafrugell Antònia Matosas i Carme Portella. Pocs dies després les dues dones afegien al dietari: “Les dones comencen efectivament a fer bon paper i la cantarella de «Volem novel·la rosa», si bé ressona de tant en tant, ja ha perdut la seva persistència”. La Biblioteca Pública de Palafrugell, que aquestes dues dones dirigien de manera entusiasta, es va inaugurar el 24 de juliol del 1938. Va ser l'última de la Xarxa de Biblioteques Populares. L'endemà començava la Batalla de l'Ebre i s'esvaïa el somni de la Mancomunitat de Catalunya d'un país més culte.

El projecte de la Xarxa de Biblioteques Populares s'havia començat a dibuixar el 6 d'abril del 1914, quan es va reunir per primera vegada l'Assemblea de la Mancomunitat i es va escollir com a president Enric Prat de la Riba. La Mancomunitat no tenia ni competències ni finançament, però ambicionava molt: “Donar a la nostra llengua la plenitud d'imperi sobre la vida nostra”, va dir Prat de la Riba. I va afegir: “Que la nostra vida econòmica no sigui subordinada a grans forces estrangeres, sinó que constitueixi un sistema i un organisme complet”. Finalment, volia aconseguir abastar tot el territori: “Que no hi hagi ni un sol ajuntament de Catalunya que deixi de tenir, a part dels serveis de policia, la seva escola, la seva biblioteca, el seu telèfon i la seva carretera”.

La capçalera de la Xarxa de Biblioteques Populares va ser la Biblioteca de Catalunya, creada com a biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans i oberta al

públic el 28 de maig del 1914. L'encarregat d'elaborar i dirigir el projecte d'instal·lació a Catalunya d'un sistema de biblioteques va ser l'escriptor i filòsof Eugeni d'Ors. El seu projecte s'inspirava en el model de biblioteca anglosaxona. Tot era molt nou i pioner: “Res d'instal·lacions vergonyoses i ambigües en racons de municipis, d'edificis vells, mig enrunats, polsosos. Res de promiscuïtats amb oficines burocràtiques o amb instituts que no donen gaires senyals de vida”, escrivia Eugeni d'Ors. L'escriptor i filòsof somiava en biblioteques isolades, voltades només d'aire i vegetació. Centrava la missió de les biblioteques en la divulgació cultural per mitjà de col·leccions pròpies. Tot plegat es feia en un país que tenia un 40% d'analfabets.

L'enorme edifici de la Universitat de Cervera va servir durant la Guerra Civil com a biblioteca per recollir les biblioteques privades de la zona, com ara la dels missioners. L'edifici era cobejat pels militars que el volien utilitzar com a caserna. AUTOR DESCONEGUT (ARXIU FOTOGRÀFIC DE BARCELONA)

El 1918 es van inaugurar les quatre primeres biblioteques populars, una en cada província: Valls, Sallent, les Borges Blanques i Olot. Després vindrien Canet de Mar, el Vendrell, Pineda i Figueres. Ni tan sols la desaparició de la Mancomunitat ni la dictadura de Primo de Rivera van impedir que es continuessin obrint biblioteques. El 1927 es va inaugurar la Biblioteca de Granollers, i un any després, la de Manresa. Del 1931 al 1936, amb el govern republicà, hi va haver una gran activitat bibliotecària: es van crear vuit biblioteques més. Fins i tot en plena Guerra Civil s'inauguraven biblioteques.

Bibliotecàries abnegades

Si al principi els usuaris eren tímids, de mica en mica es van atrevir a parlar. Ho descriuen –com recull *Les bibliotecàries. Diari de la Biblioteca Popular Pere Vila* (Morsa)– Rosa Sarrado i Concepció Múnera al seu dietari el 20 de desembre del 1934: “Els nostres llegidors comencen a parlar. Un obrer em demana avui amb to vergonyós un llibre per instruir-se”. Fins a l'any 1976 només les dones podien ser bibliotecàries. Se'ls exigia una entrega absoluta: “Les bibliotecàries hauran de ser exemptes de responsabilitats familiars per atendre millor i sense pressions alienes el sacrifici honorari de la biblioteca, que obrirà des de la sortida del sol fins a les deu de la nit”, escrivia Eugeni d'Ors.

També se'ls demanava un alt nivell cultural. El 3 de novembre del 1915 va ser el primer dia de curs de l'Escola Superior de Bibliotecàries, a l'Edifici del Relloge del recinte de la Universitat Industrial. Les que hi havien accedit havien d'estudiar tres anys. A més de les tècniques de biblioteconomia, havien de formar-se en història, geografia, literatura, llengües clàssiques (llatí i grec) i llengües modernes (francès i una altra llengua, que podia ser l'alemany o l'anglès). Teresa Rovira (Barce-

Al Miquelet li encanta llegir
i viurà el Sant Jordi
al SantCugat Experience.

I tu, t'ho perdràs?

SantCugatExperience

Del 23 al 26 d'abril

www.experience.santcugat.cat

organitzen

FUNDACIÓ
santcugatactiu
FOMENTAL

SCE
SANT CUGAT
EMPRESARIAL

col·laboren

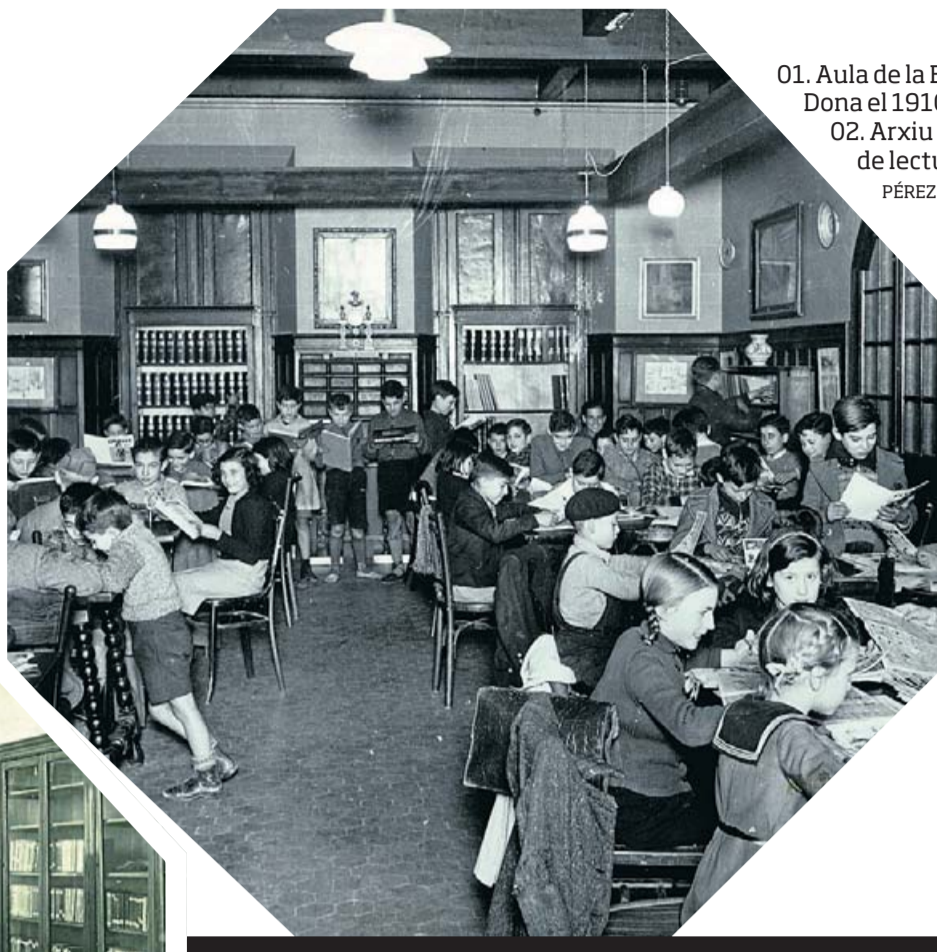

TOT SantCugat

cugat.cat

patrocina

01. Aula de la Biblioteca Popular de la Dona el 1910. FREDERIC BALLELL

02. Arxiu Històric de la Ciutat. Sala de lectura per a infants el 1936.

PÉREZ DE ROZAS

lona, 1918-2014) recordava en una entrevista a l'ARA l'exigència de l'escola: "No demanaven el batxillerat, deien que no els servia de res. Per ells era molt important la redacció. També havies de saber anglès, francès i alemany. Ens hi vam presentar 40 i només vam aprovar sis. Eren molt exigents". Les bibliotecàries eren dones independents a qui els apassionava la feina. A vegades els frustrava la falta de lectors: "Han vingut 27 dones, ho anotem perquè és un número extraordinari", escrivien les bibliotecàries de la Biblioteca Pere Vila l'octubre del 1935.

Llibres sota les bombes

Ni les bombes ni la guerra van intimidar les bibliotecàries. Quan va esclatar la Guerra Civil, els soldats, els malalts i els ferits també necessitaven llibres. Va néixer el Servei de Biblioteques del Front i el bibliobús de la Institució de les Lletres Catalanes. Un camió transformat pel GATPAC (Grup d'Arquitectes i Tècnics pel Progrés de l'Arquitectura Contemporània) oferia als soldats més de 2.000 llibres i 750 revistes. El bibliobús del front va recórrer 18 rutes fent préstecs de llibres. Les biblioteques d'arreu de Catalunya van continuar funcionant. El 19 de gener del 1938 les bibliotecàries del Pere Vila (un centre situat a Ciutat Vella) escrivien: "Bombardeig. Quin dia deixarem de posar aquesta paraula". Al'agost anotaven: "Avui ha tornat a la biblioteca un lector. Quan va deixar de venir era un nen. Avui si bé no és un nen tampoc és un home. Tot el seu cos fort i bonic va creixent. En entrar feia la cara de sempre, mig rient, ha anat a la recerca dels seus llibres preferits, però jo he sentit un soroll es-

AL FRONT Els bibliobusos oferien 2.000 llibres i 750 revistes als soldats

EUGENI D'ORS

El filòsof i escriptor Eugeni d'Ors (Barcelona, 1881 - Vilanova i la Geltrú, 1954) no només va ser qui més va escriure sobre la qüestió de les biblioteques, sinó que també, i sobretot, va ser qui més va lluitar per millorar-les. Va dirigir l'Escola de Bibliotecàries, es va implicar en la construcció de la Xarxa de Biblioteques Populares i va ser membre del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat. La mort del principal protector d'Eugeni d'Ors, Prat de la Riba, va suposar també l'inici del seu eclipsi. L'any 1919, amb l'excusa d'una acusació de malversació de fons públics, va ser destituït del seu càrrec. Dolgut, va renunciar a la llengua catalana i es va establir a Madrid.

JORDI RUBIÓ

Jordi Rubió i Balaguer (Barcelona, 1887-1982) va rellevar Eugeni d'Ors. Com a director de la Biblioteca de Catalunya, la Xarxa de Biblioteques i l'Escola de Bibliotecàries, durant la Guerra Civil va dirigir les tasques de salvament del patrimoni bibliogràfic. També va organitzar el servei de biblioteques al front. Quan van entrar les tropes franquistes de Barcelona Rubió va quedar al seu lloc fins que un funcionari vingut de Madrid, Lasso de Vega, li va demanar les claus de la Biblioteca de Catalunya. Destituït de tots els càrrecs, no va poder tornar mai més a les institucions ni a la universitat. Malgrat tot, va continuar tenint un paper actiu en la vida cultural catalana.

trany, com d'alguna cosa que arrossegues... Portava una cama de fusta". L'any 1939 la Generalitat comptava amb 21 biblioteques populars, la Central Tècnica, la Biblioteca de Catalunya i l'Escola de Bibliotecàries, tot sota la direcció de Jordi Rubió i Balaguer.

L'infern de les biblioteques

Després de la Guerra Civil, amb la victòria de Franco, les biblioteques van tornar a obrir les portes però tot era obligatòriament en castellà. "De tota manera, la gent que treballava a la Biblioteca de Catalunya era la mateixa. I molt per sota feien el que podien perquè no es perdés tot el que s'havia construït. Durant una època les dones casades no podien treballar a l'administració pública", explicava Rovira. La filla del polític, escriptor i periodista Antoni Rovira i Virgili va tornar de l'exili i durant el franquisme va treballar com a bibliotecària: "A Esparreguera una de les primeres coses que em van ensenyar va ser l'*infern*. L'*infern* de les biblioteques era l'armari en què hi havia els llibres en català. Hi havia molts llibres del meu pare". Fins a mitjan dècada dels setanta, l'estancament d'equipaments públics va ser compensat amb les Biblioteques de La Caixa: el 1976 n'hi havia 122 repartides entre Catalunya i les Balears.

Els fons de les biblioteques van ser censurats i mutilats d'acord amb les Normes del Patronat Provincial d'Arxius, Biblioteques i Museus. Durant els primers vint anys de franquisme es van crear 14 biblioteques populars i es va posar en marxa un bibliobús urbà. Tot es va fer sense cap mena de planificació. A partir dels anys seixanta algunes biblioteques populars van començar a fer classes en català. El 1968 ja eren més de trenta. Mercè Rodoreda o Pere Calders presentaven els seus llibres a les biblioteques, d'altres com Josep Pla i Salvador Espriu hi feien lectures i fins i tot s'hi feien concerts de la Nova Cançó. Amb l'arribada de la democràcia l'estat espanyol va traspasar a la Generalitat les biblioteques de titularitat estatal ubicades a Catalunya. La Diputació de Barcelona mantenia la seva xarxa, que el 1978 comptava amb la Central Tècnica, 97 biblioteques i dos bibliobusos. El 1981 es va aprovar la llei de biblioteques i es va iniciar un desplegament de biblioteques ambiciós.

Des de llavors la xarxa pública no ha parat de créixer i ara hi ha 415 municipis amb servei bibliotecari. La informatització que va arrencar a finals dels vuitanta va ser "el preludi d'una autèntica revolució", va explicar Teresa Mañà, que juntament amb Mònica Baró ha comissariat l'exposició *BiblioTec. Cent anys d'estudis i professió bibliotecària*, al Palau Robert. Es van modernitzar les biblioteques universitàries -el catàleg de la Universitat Pompeu Fabra és el primer que es va poder consultar per ordinador el 1990- i es va crear la Facultat de Biblioteconomia i Documentació el 1999. "Els bibliotecaris d'avui tenen un perfil versàtil adaptat a un món en què la informació ens supera", explicava Mañà. §